

3.

15. 10.

1873: *Weltaustellung* ve Vídni, model uměleckoprůmyslového muzea a školy v habsburské monarchii, český a moravský kontext druhé poloviny 19. století, institucionální dějiny, uměleckoprůmyslový diskurs u nás LHV

Great Exhibition, London, 1851

- 1851 [Londýn](#)
- 1855 [Paříž](#)
- 1862 [Londýn](#)
- 1867 [Paříž](#)
- 1873** [Vídeň](#)
- 1876 [Filadelfie](#)
- 1878 [Paříž](#)
- 1880 [Melbourne](#)
- 1889 [Paříž](#)
- 1893 [Chicago](#)
- 1897 [Brusel](#)
- 1900 [Paříž](#)

Co bylo iniciačním popudem konceptu UMPRUM?

Byla jí Světová výstava v Londýně, která v roce 1851 uvedla do pohybu jistý způsob uvažování, který je příznačný zejména pro druhou polovinu 19. století a který lze charakterizovat jako **uměleckoprůmyslový diskurs** či **obrat** (angl. *turn*, něm. *Wechsel, Wandel*). Uměleckoprůmyslové téma se stalo aktuální v okamžiku, kdy docházelo k internacionalizaci kapitalistické ekonomiky a kdy nastupovala průmyslová éra dominovaná strojem, ale současně byl nepominutelný romantický ideál krásy. V souvislosti s londýnskou výstavou, kde se v neutříděné akumulaci užitkového zboží, ukázek vědecko-technických inovací, ale i přírodních surovin a kuriozit prezentovala řada rozmanitých produktů pokleslého vkusu, vznikla potřeba reformy (*Design reform movement*).

Průmyslové výrobky (v širokém smyslu slova od ruční po sériovou produkci) měly být zušlechťovány a korigovány zásahem umělce. Špatný komerční vkus měl být masivně reformován, protože sériovou produkcí rychle se šířící nevkus mohl mít determinující a zhoubný vliv na obecnou morálku. Každá věc měla být esteticky pojednána, umění mělo proniknout do luxusních příbytků aristokracie, ale i do prostých domovů k nejnižším vrstvám společnosti. Dobový reformátor uměleckého průmyslu si proto stěžoval: „*Kolik nových technických úkolů se denně rodí, a to vše má ubohý umělec přiodíti krásou?*“

Počátky uměleckého průmyslu u nás (podobně jako v jiných evropských zemích) jsou tápavé, provází je terminologická nejasnost a (mnohdy naivní) teorie, jejíž hlavní myšlenkové okruhy se utvářely teprve se samotnou a postupnou definicí oboru. Pozice uměleckého průmyslu se od poloviny 19. století ustavovala mezi „krásnými uměními“, tradičním rukodělným řemeslem, širokou oblastí nejasně definovaného průmyslu, mezi estetikou (krasovědou) a dějinami umění (Kunstgeschichte).

Umělecký průmysl byl nadřazeným pojmem pro dekorativní architekturu, dekorativní sochařství a malířství, kamenictví, tesařství, truhlářství, kovářství, keramiku, sklářství, tkalcovství, zlatnictví, cizelérství, knihařství, typografii a krasopisu, umělecké vyšívání a řadu dalších uměleckých řemesel, ale zároveň se od počátku dotýkal i oblastí nových technologií a zpracování moderních hmot v éře nastupující industrializace.

Gottfried Semper (1803-1879)

Německý pojem „Kunstindustrie“, s nímž souviselo i české pojmenování „umělecký průmysl“, s největší pravděpodobností vycházel ze spisu Gottfrieda Sempera nazvaného *Wissenschaft, Kunst und Industrie*/ Věda, umění a průmysl, publikovaného v roce 1852 v přímé návaznosti na Světovou výstavu.

Semper v textu přímo reagoval na londýnskou výstavu z roku 1851. Navzdory kritice neuspořádané akumulace věcí připomínající velkolepý chaotický „bazar“, Semper obdivoval technologický vývoj, věřil v pozitivní lidský pokrok, který se tu prezentoval.

Po londýnské výstavě ale upozorňoval na skutečnost, že nové vynálezy vědy a průmyslu (např. kaučuk, latex, galvanoplastika, plynové osvětlení) neumíme adekvátně ovládat a formálně zpracovat. Podle Sempera nenalézáme pro nové materiály vhodný „styl“ a namísto toho používáme mnohdy nepřiměřené imitace historických stylů a jiných materiálů.

Průmyslová revoluce poloviny 19. století výrazně rekonfigurovala pozici mezi průmyslem a uměním; stylistická nestabilita byla vázána na módní pomíjivost a ekonomické tržní zájmy. O nejasném vývoji Semper psal: „Nalézáme se na neznámé plavební dráze zcela bez mapy a kompasu. (...) Co se týče krásy, stojíme přes všechny technické vynálezy daleko za produkty našich předků.“

Nejčastěji užívané spojení „umělecký průmysl“ jsme převzali z němčiny (pojem Kunstindustrie); angličtina jej v kontextu 19. století téměř neužívá (preferuje spojení decorative arts, applied arts, design). V Čechách a v německy mluvících okolních zemích se pojem „umělecký průmysl“

(Kunstindustrie) dostal do názvu veřejných, nově zakládaných institucí – uměleckooprůmyslových škol a muzeí. Dokonce v češtině vznikl hybridní slovní novotvar v podobě adjektiva „uměleckooprůmyslový“ a později i zkratka „umprum, umprumista, umprumistka“.

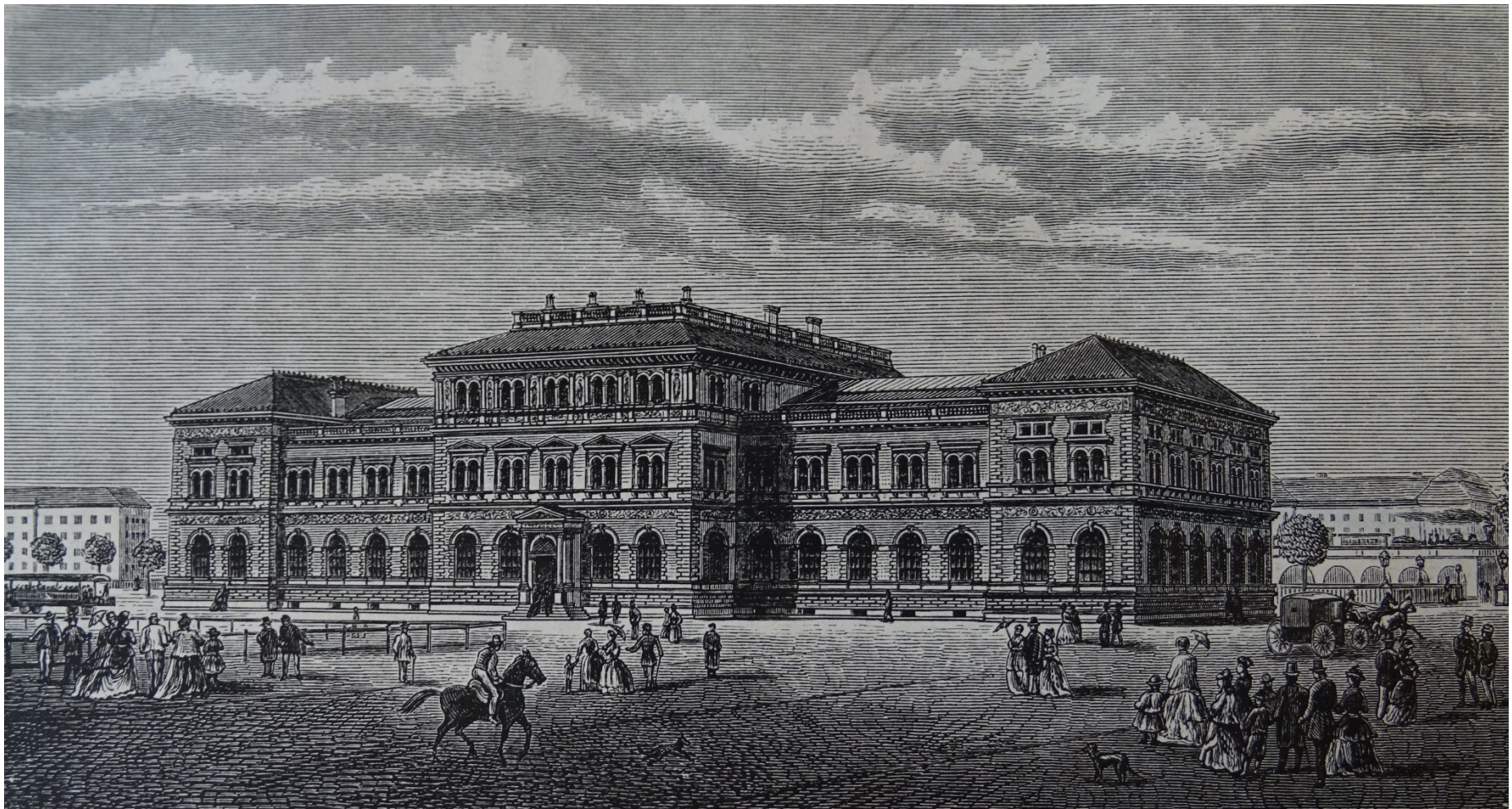
V době zakládání uměleckooprůmyslových škol v habsburské monarchii, tj. od sedmdesátých let 19. století se mnohdy nerozlišoval významový rozdíl mezi slovy „průmysl“ a „řemeslo“, obsahově se pojmy překrývaly. O této skutečnosti svědčí mj. oficiální česko-německý název pražské c. k. Uměleckooprůmyslové školy / k. k. Kunstgewerbeschule Prag, ale také dobová slovníková definice pojmu „průmysl“.

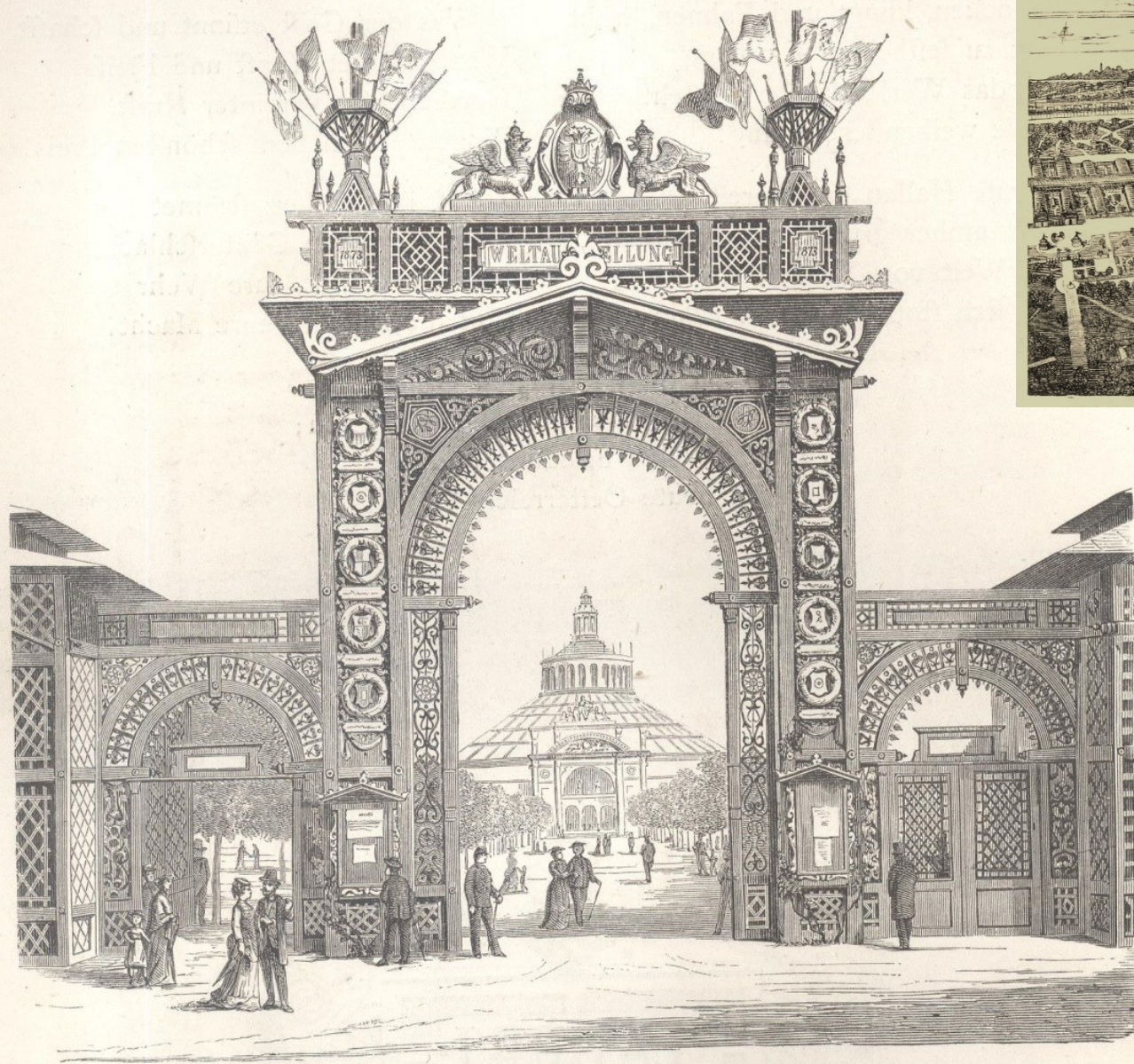
„Průmysl“ byl v Riegrově slovníku z roku 1867 významově neostře vymezen v intencích latinského „industria“ (tj. péle, přičinlivost, pracovitost) slovy: „Průmysl neb industrie ve smyslu širším jest úmysl, zámysl, důmysl, tj. každé duchem lidským vymáhané rozmnožování hmotného majetku, a tím i blahobytu pozemského. Předmětem průmyslu jest tudíž jakýkoli druh lidské činnosti směřující k zmíněnému účeli, a v tomto smyslu náleží k průmyslu stejně tak dobře orba, hornictví, lesnictví apod. jako řemesla, továrnictví, anebo takzvaný průmysl vyšší – průmysl umělecký. ... Ve smyslu užším jest ale průmysl takové počínání, jímž připravováním a přeměňováním přírodnin cena jejich se zvyšuje. Cena ta roste tím více, čím přeměněné přírodniny stávají se k bezprostřednímu skutečnému upotřebení schopnějšími a krásnějšími. (...) Větší část průmyslnictva zanáší se vyráběním potřeb denního života, jako jsou pokrm, šat, obydlí, nábytek, atd.“ Ve druhé polovině 19. a na počátku 20. století nebyl „průmysl“ jednoznačně spojený s tovární strojovou produkcí. Průmyslová tak mohla být i unikátní ruční práce. Na nejvyšším stupni průmyslové produkce se nacházel umělecký průmysl, protože se jednalo o lidskou rukou a duchem zušlechtěnou práci.“

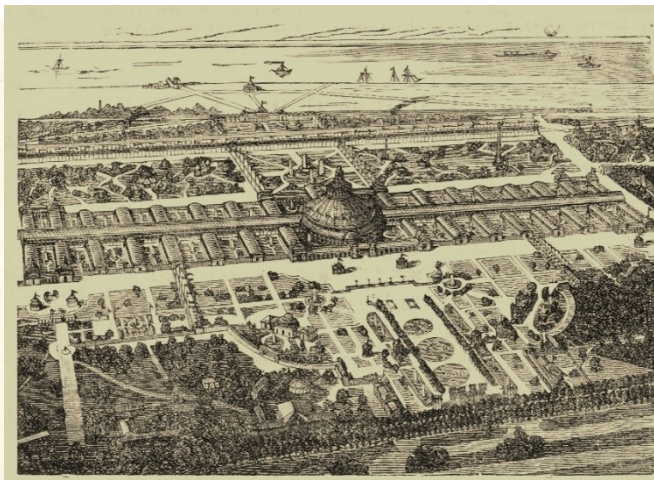
ko roku 1914: Předlitavsko:
ovina, 3. Korutany, 4. Kraňsko,
 5. Dalmacie, 6. Halič, 7. Rakouské přímoří,
 8. Dolní Rakousy, 9. Morava, 10. Salcbursko,
 11. Slezsko, 12. Štýrsko, 13. Tyrolsko, 14. Horní
 Rakousy, 15. Vorarlbersko; Zalitavsko:
 16. Uhersko, 17. Chorvatsko-Slavonsko;
 18. Bosna a Hercegovina; s vyznačením zemí
 Koruny české (1, 9, 11)

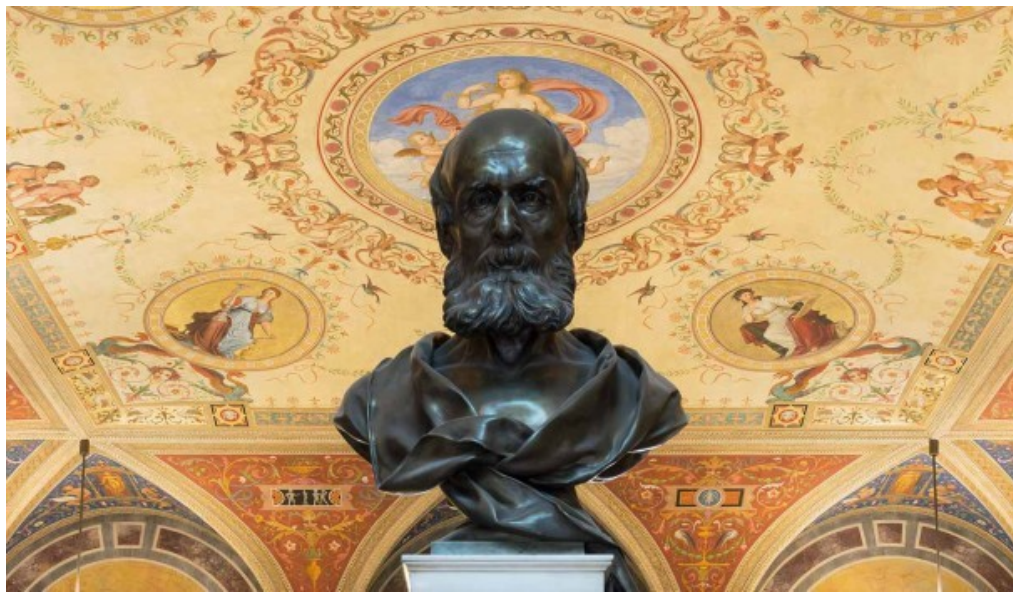
1863 K. k. Museum für Kunst und Industrie, K.k. Kunstgewerbeschule
chromolitografie, Wien 1877, arch. Heinrich von Ferstel

Haupteingang zum Weltausstellungsplatze.

Světová výstava ve Vídni v roce 1873

Rudolf Eitelberger von Edelberg

17. 4. 1817 Olomouc – 18. 4. 1885 Vídeň
1863–1885

Jacob von Falke

21. 6. 1825 Ratzeburg; – 8. 6. 1897 Lovran
1885–1895

K. k. Museum für Kunst und Industrie, instalace sbírek, 60. léta 19. století

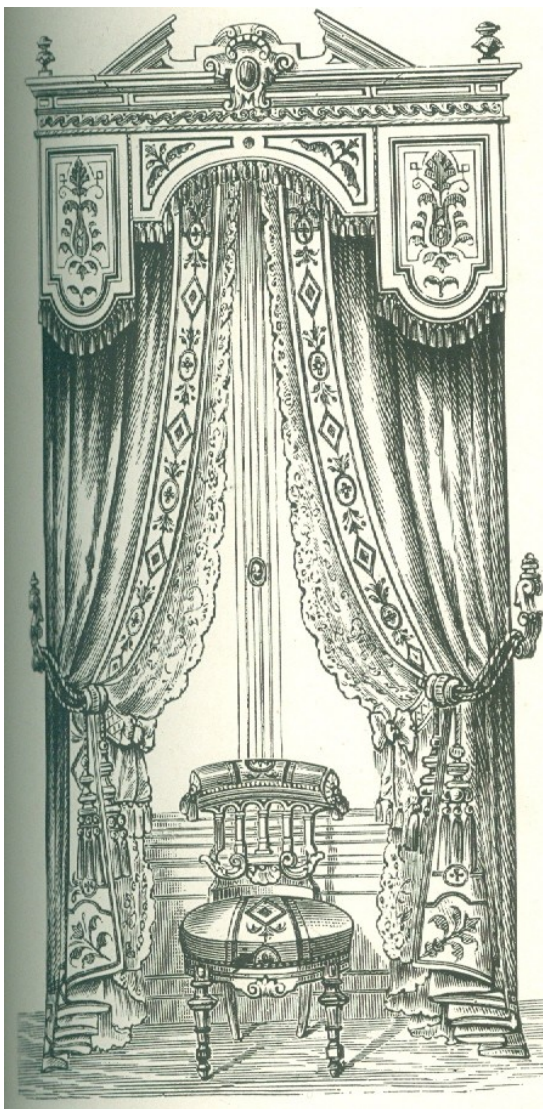
Sál se sádrovými modely, Museum für Kunst und Industrie, Wien

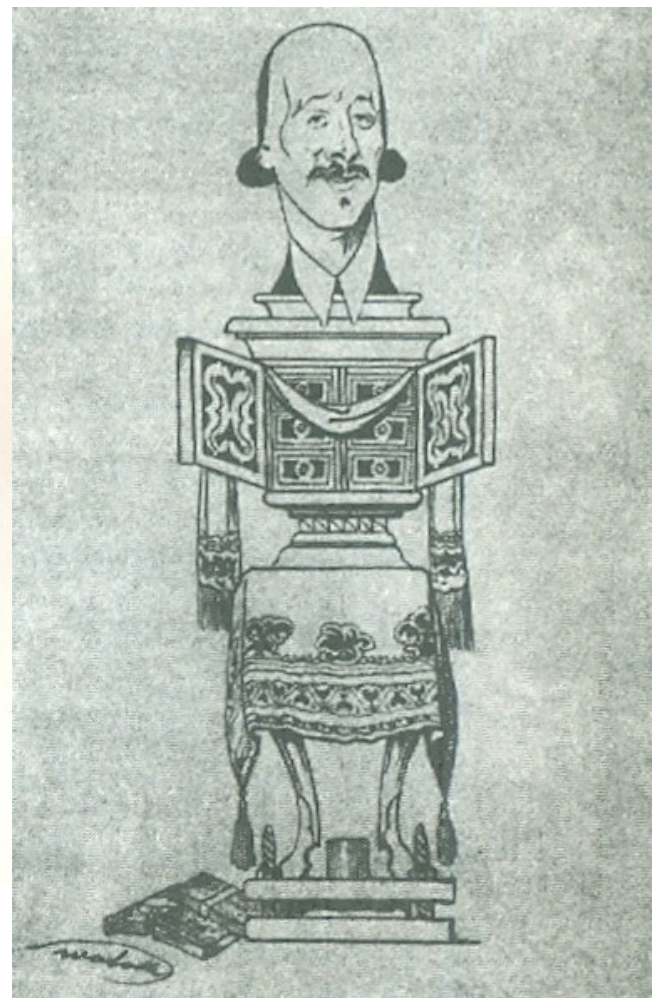
Exponáty reprezentující moderní rakouský umělecký průmysl

Autor: Josef Ritter von Storck (učitel na vídeňské Kunstgewerbeschule)

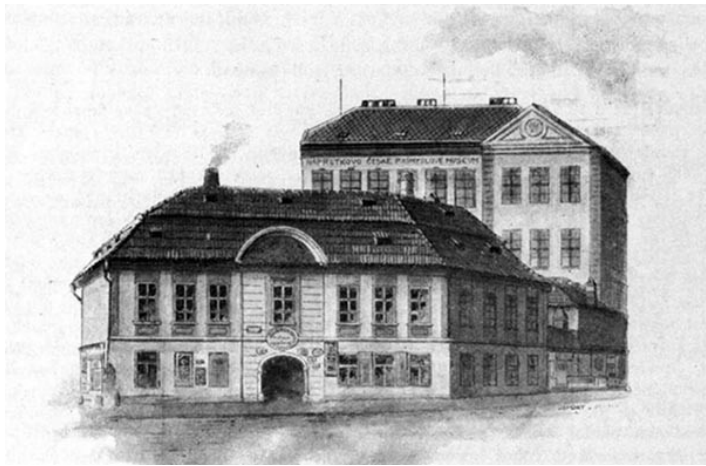

Návrh J. Storck, výroba
Lobmeyr, Vídeň po 1860

Swoboda, karikatura Josefa von Storcka

Moderní reformní interiér (Storck)
vídeňského uměleckoprůmyslového stylu,
Vídeň po 1860

Dům U Halánků / Náprstkovo museum /

Bedřich Tesař, České průmyslové museum v Praze, 1876, Národní muzeum – Náprstkovo muzeum

Vojtěch Náprstek(?), Světová výstava v Londýně, stereoskopický snímek, 1862, Národní muzeum - Náprstkovo muzeum

Moravské uměleckoprůmyslové museum, Brno, zal. 1873

Severočeské uměleckoprůmyslové muzeum Liberec

Karel Chytil
F. A. Borovský

Vojta Náprstek
Alois Studnička

Gustav Edmund Pazaurek
(21. 5. 1865 Praha – 27. 1. 1935 Stuttgart)

Julius Leisching
(7. 8. 1865 Vídeň – 25. 5. 1933 Vídeň)

5085c

První (umělecko)průmyslová výstava, Střelecký ostrov, 1862

Druhá (umělecko)průmyslová výstava, Střelecký ostrov, 1863

B

C

b

a

b

c

d

Máselnice, zakoupeno V. Náprstkem v Berlíně 1863

„Průmyslové Museum mělo být zdrojem vzdělání praktického, ukazujíc všelikou činnost lidskou tohoto směru především názorně a pokud možno systematicky.“

Dle rozvrhu byly sbírkové předměty členěny podle materiálu, průmyslové technologie, či funkce do 20 skupin: A. Stroje a přístroje, B. Zpracování kovů v průmyslu, C. Nerosty, D. Zpracování hlíny, výrobky hliněné, keramika, porcelán, E. Sklářství, F. Zpracování dřeva, G. Tkanivo – tkalcovství, krajky, H. Látky živočišné – kůže, výrobky kožené, kloboučnictví, K. Papírnictví, knihařství, výroba papíru, L. Zboží drobné – výrobky jinde nevřaditelné, M. Průmysl lučební, N. Potraviny a lahůdky, O. Průmysl národní, P. Domácí hospodářství – náčiní, nářadí, obyčejný nábytek, R. Civilní inženýrství, S. Světlo, teplo, magnetičnost, T. Umění grafické – knihtisk, fotografie, tužky, kreslicí náčiní, U. Obchodní oddělení – míry, váhy, peníze všech národů, V. Školství – pomůcky, modely pro kreslení a modelování, Z. Umění a průmysl umělecký: a) výrobky uměleckého průmyslu všeho druhu, b) sbírka uměleckých děl a odlitků všech druhů, c) starožitnosti rázu uměleckého průmyslu.

Listy průmyslové, 1877, č. 16, s. 234 – 235.

Mezi sbírkové předměty Českého průmyslového musea patřily například:

„polštářek na jehly z hedvábí růžového s ozdobami z kvítí vyšívaného a vykládaného šupinami štičími, achát mechatý s ženskou hlavou s kyticí, hedvábný šátek s mapou z bojiště tureckého, polní postel skládací, věchet kokosový, taháčky na zátky, náramky ze skořápky hlemýždí, velký lusk akaciového stromu, 5 škatulek soustruhovaných z bambusu, svazek menších ostnů jezovčích...“

Listy průmyslové III, 1877, č. 16, s. 239.

ostatní části výstavy přiměřeně byly upraveny.
Slavnostní otevření Rudolfiny a zároveň též umělecko-průmyslo-
vého musea konalo se dne 7. února 1885 u přítomnosti Jeho Excell.
c. k. místodržitele království Českého svobodného pána Krause, Jeho
Eminence kardinála arcibiskupa knížete Bedřicha Schwarzenberga, Jeho
Jasnosti nejvyššího maršálka zemského knížete Jiřího Lobkovice, starosty
král. hlav. města Prahy dra. Tomáše Černého a jiných hodností, jakož
i v přítomnosti shromážděných členů komory. Ode dne 8. února 1885 byla
pak výstava v umělecko-průmyslové síni otevřena obecenstvu a dne
16. února odpoledne uzavřena.

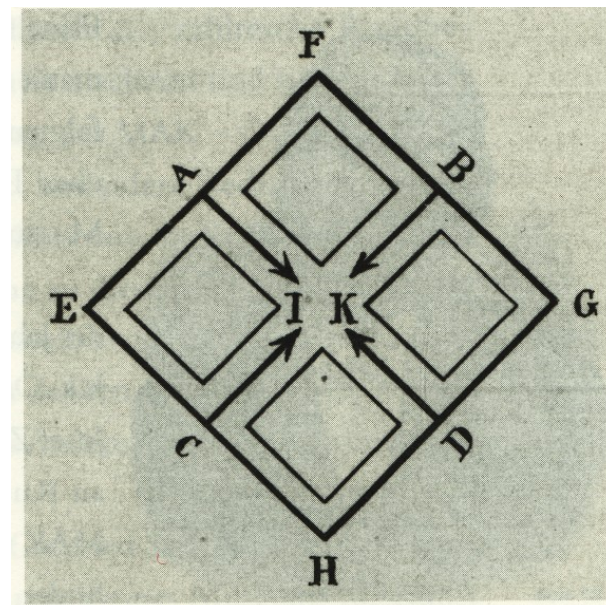
Museum umělecko-průmyslové v Praze, Zpráva obchodní a živnostenské komory,
Praha 1886, s. 12.

Uměleckoprůmyslové museum v Praze, 1897–1900, architekt Josef Schulz

- *Semper: sbírka musí být historií, etnologií a filozofií kultury*
- Sbírkové měly být podle Semperova plánu ideálně instalovány v budově o čtvercovém půdorysu, v jejichž krajních čtyřech prostorách by podle základních „pramotivů“ lidských řemesel byly uměleckoprůmyslové předměty v tomto uspořádání:
  - a. pletení, tkaní, předení (zhotovení tenkých a pružných motivů), b. hrnčířství (vypracování forem v měkkých, tvárných materiálech s dodatečným vytvrzením), c. tesařská tvorba (spojení příček v systémech konstrukcí), d. zednická tvorba (opracování tvrdých materiálů, formování a zapojení malých, tvrdých dílů do tělesa konstrukce).
- Semperova klasifikace nevycházela přímo z vnějšího vzhledu věcí a materiálních faktorů, jak by se mohlo zdát, ale byla odvozena z idejí archetypálních lidských potřeb (pokrm, oděv, úkryt – obydlí).

UMĚLECKO-PRŮMYSLOVÉ MUSEUM

OBCHODNÍ A ŽIVNOSTENSKÉ KOMORY V PRAZE.

Fotografoval J. F. LANGHANS, c. z. k. dvor. fotograf v Praze r. 1901.

KUNSTGEWERBLICHES MUSEUM

DER HANDELS- UND GEWERBEKAMMER IN PRAG.

Aufgenommen von J. F. LANGHANS, k. u. k. Hofphotograph in Prag, J. 1901.

UMĚLECKO-PRŮMYSLOVÉ MUSEUM
OBCHODNÍ A ŽIVNOSTENSKÉ KOMORY V PRAZE.

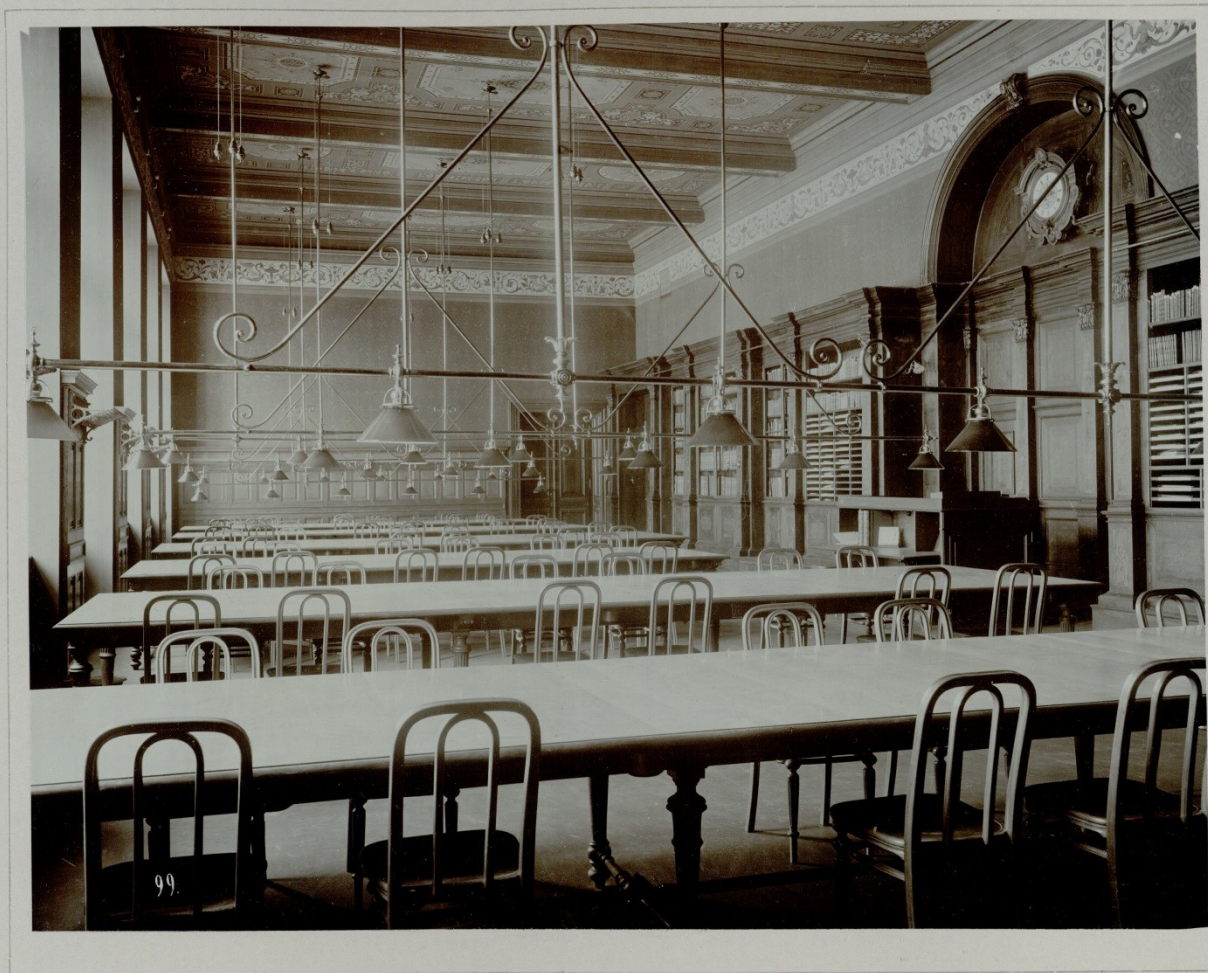
Fotografoval J. F. LANGHANS, c. a k. dvor. fotograf v Praze r. 1901.

KUNSTGEWERBLICHES MUSEUM
DER HANDELS- UND GEWERBEKAMMER IN PRAG.

Aufgenommen von J. F. LANGHANS, k. u. k. Hofphotograph in Prag J. 1901.

696006

UMĚLECKO-PRŮMYSLOVÉ MUSEUM
OBCHODNÍ A ŽIVNOSTENSKÉ KOMORY V PRAZE.

Fotografoval J. F. LANGHANS, c. a k. dvor. fotograf v Praze r. 1901.

KUNSTGEWERBLICHES MUSEUM
DER HANDELS- UND GEWERBEKAMMER IN PRAG.

Aufgenommen von J. F. LANGHANS, k. u. k. Hofphotograph in Prag, J. 1901.

CXV-5330
-5902

SPERK

LIII-471
478

ARTE DEL
TISTE
IRENZI

LXXVI-34
388

NABYTI
KABINGI

CLXXXVI
9507

ZELI
DASTINE

CXVIII

CLIX

CLII

HODINI

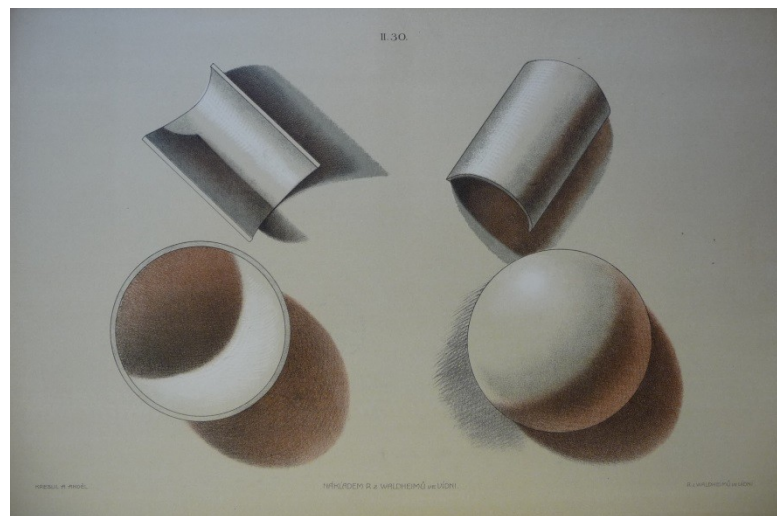
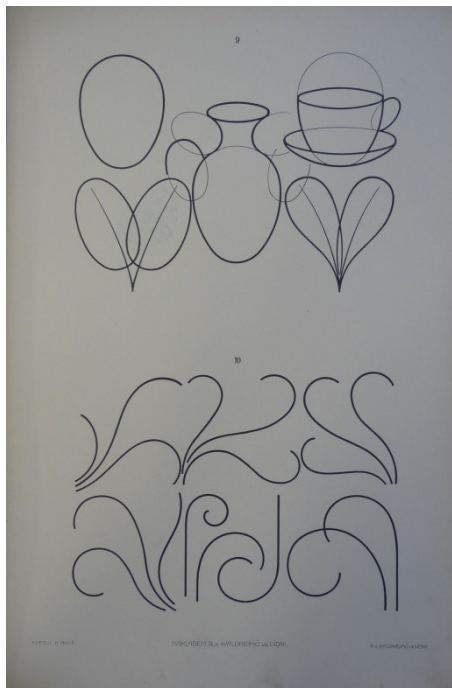
8340-6
-AXI

8340-6
-AXI

557
558

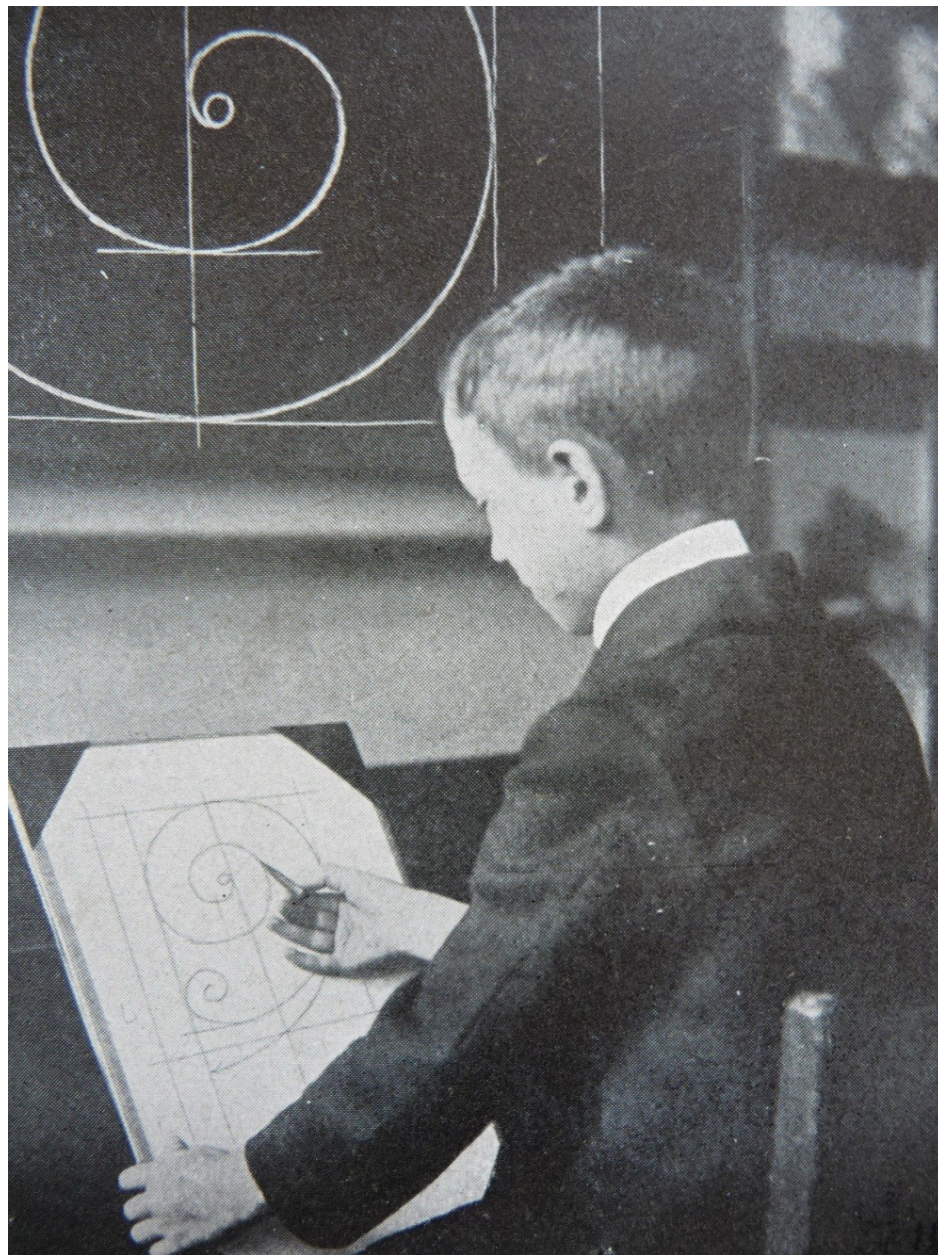
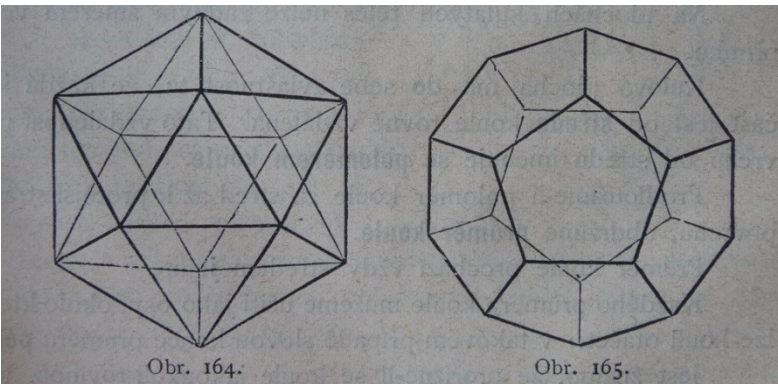
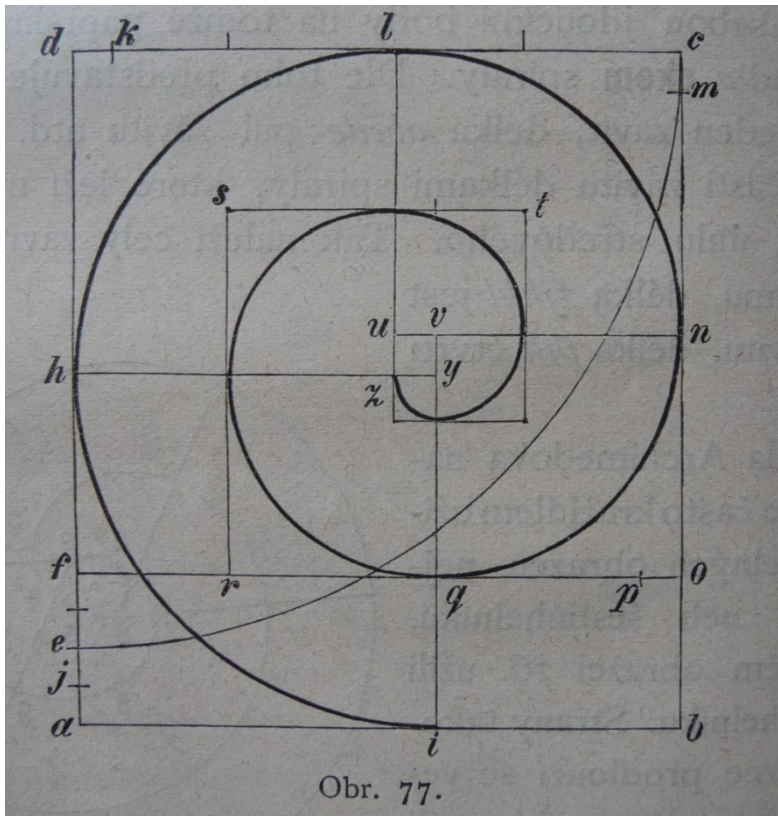

Uměleckoprůmyslové školství

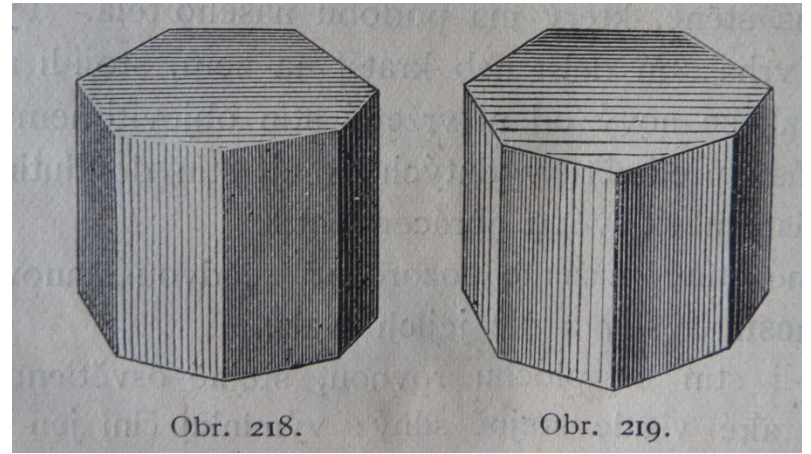
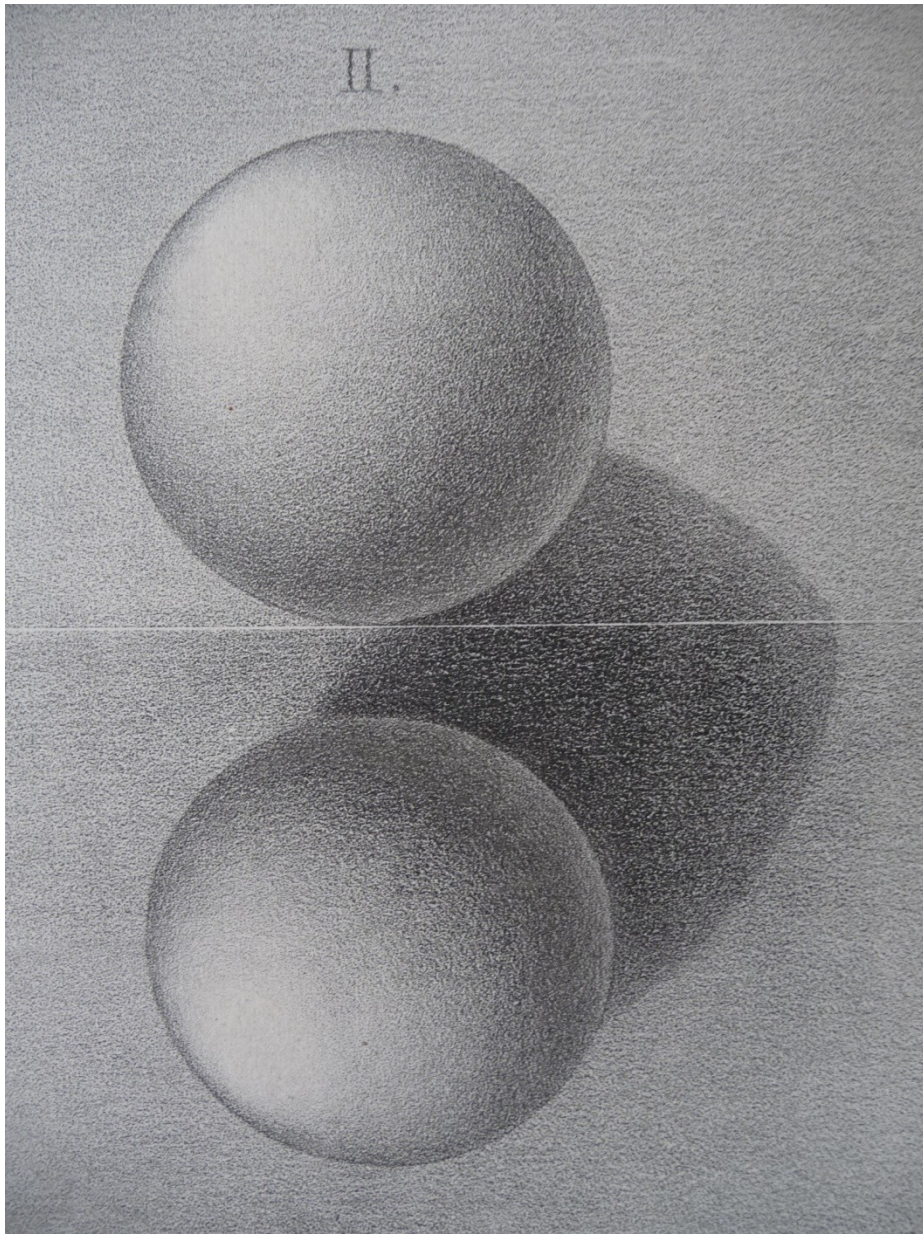

Reforma výuky kreslení na
uměleckoprůmyslových a odborných školách

Rudolf Eitelberger, Ueber Zeichenunterricht
und Kunstgewerblich Fachschulen, Wien 1876

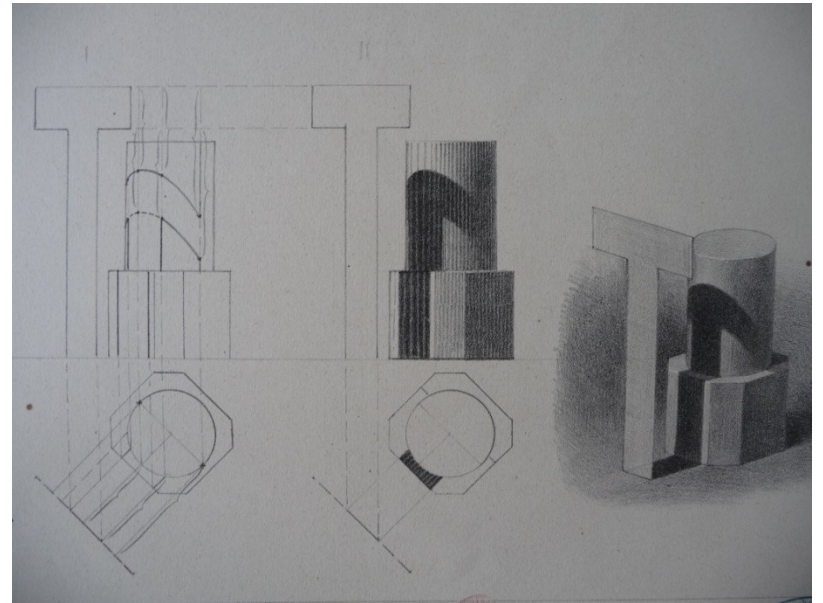

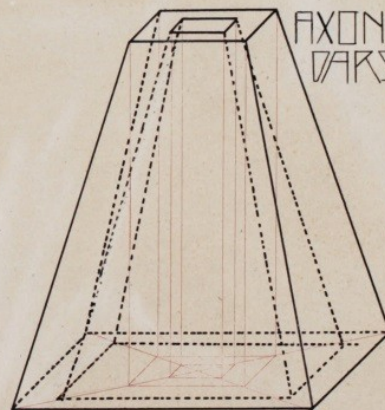
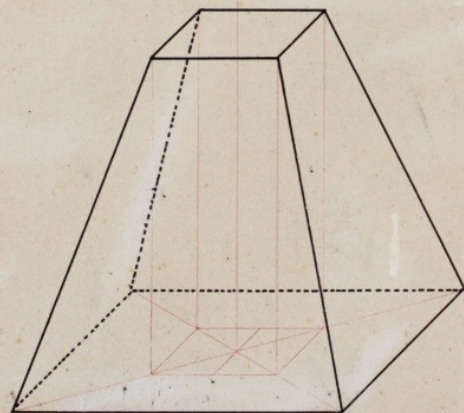
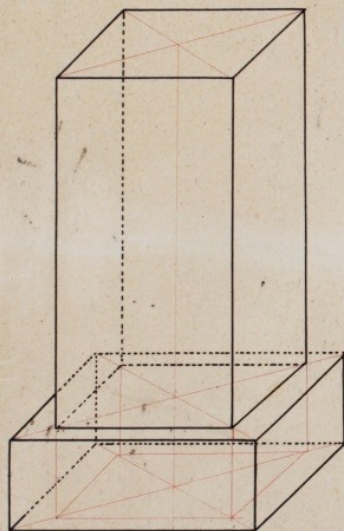
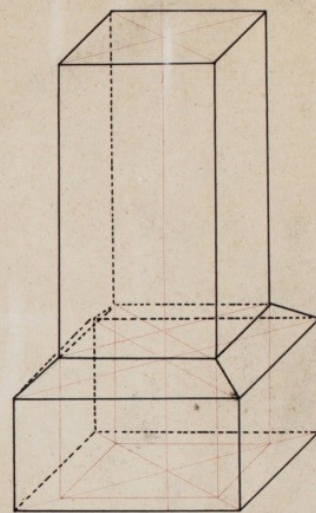
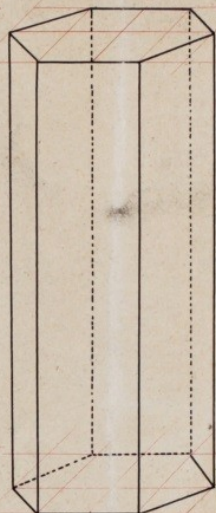
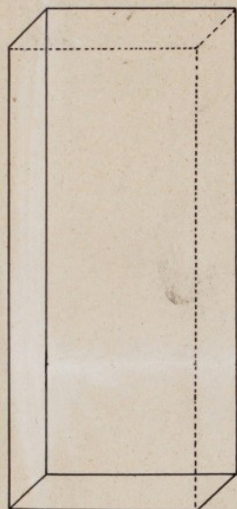
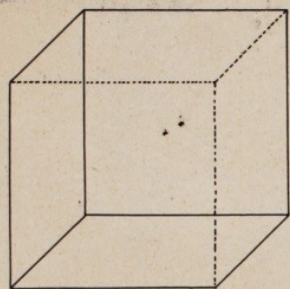

Obr. 218.

Obr. 219.

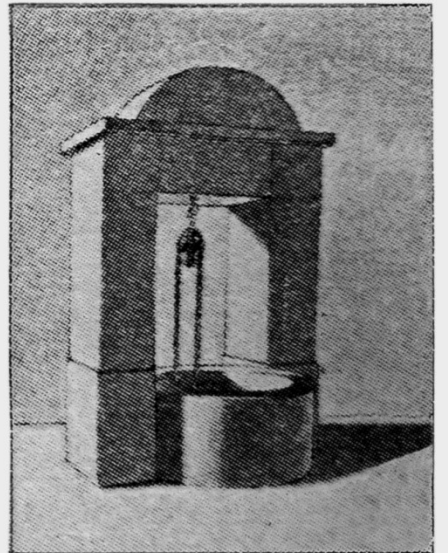
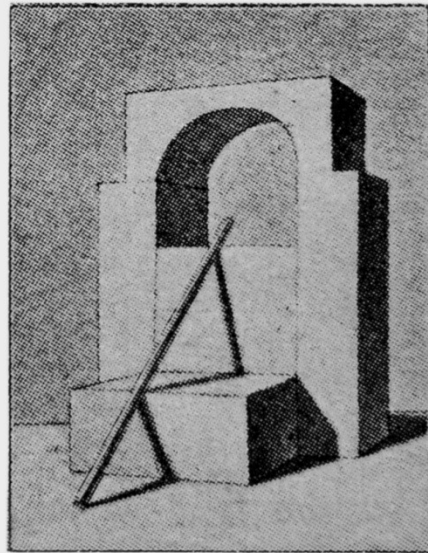
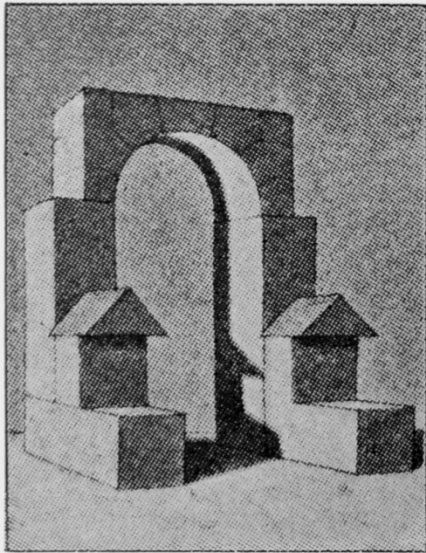
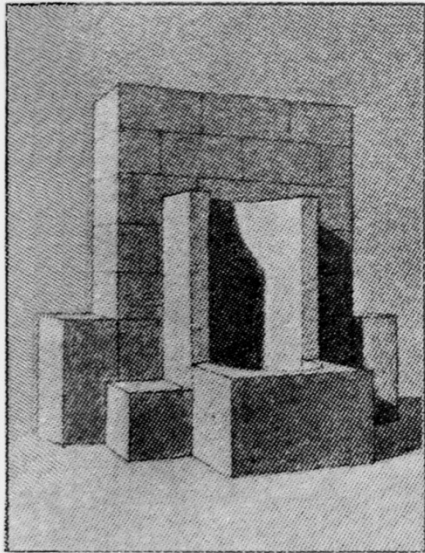
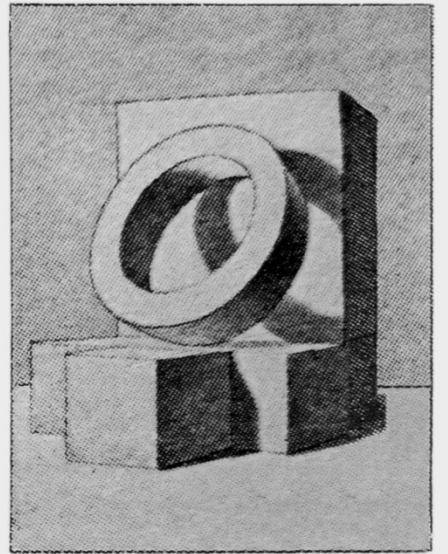
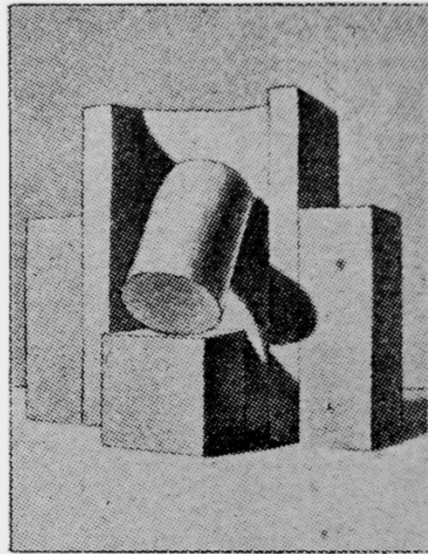
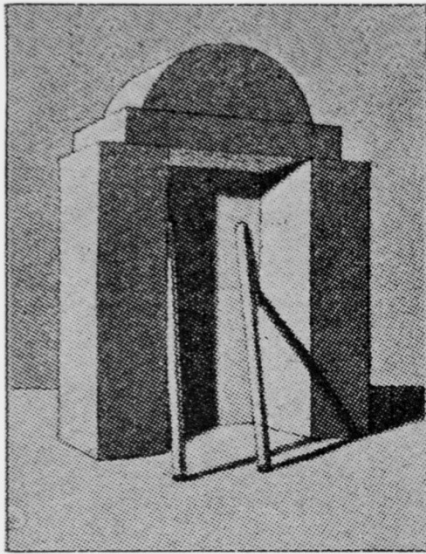
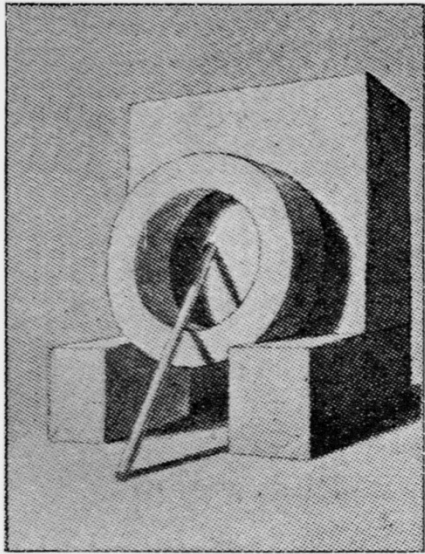

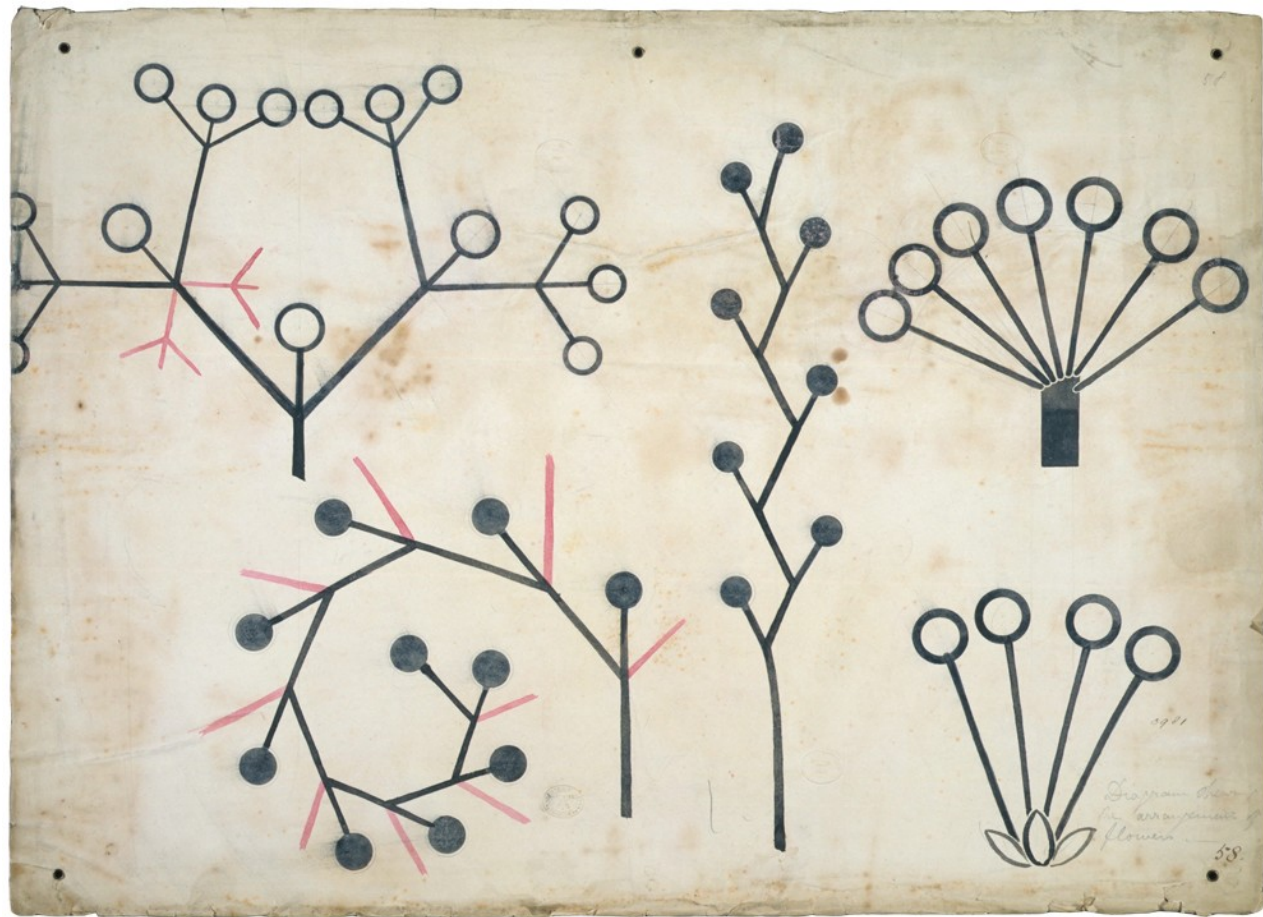
AXONOMETRISCHÉ
DARSTELLUNGENE

ODVEDENO 1.9.1907.
ABGELIEFERT
ROČET HOŠIV.
STUNDENZAHL. 8

C. K. ODBORNÁ ŠKOLA PRO ZPRACOVÁNÍ DŘEVA VE VAL. MEZIŘÍČI.
K. K. FACHSCHULE FÜR HOLZBEARBEITUNG IN WAL-MESERITSCH.

FITZMAIER RUDOLF.

Odborná škola pro dekorativní architekturu prof. Jana Kotěry, in: Český svět, I, 1905, č. 7, s. 236-240.

Malířská škola pro dámy prof. Josefa Schussera, in: *Český svět*, I, 1905, č. 7, s. 236-240.

Odborná škola pro řezbářství prof. Jana Kastnera, in: *Český svět*, I, 1905, č. 7, s. 236-240.

